

חילוק זה שחלקו התוס' בענין 'ברי ושמא', חילקו כמו כן כלפי דין 'מתוך שאינו יכול לישבע – משלם', שבשמא טוב אין אומרים כלל זה. והרמב"ם (שאלה ה', מלוה יג, ד) חולק. וע' בית ישי סוס"י עז.

(ע"ב) 'אין הולכין בממון אחר הרוב' – מצוין לעיל כו (חוברת טו). וע"ע: שב שמעתתא ו, ז; קצוה"ח רפ, ב.

'מנין להמוציא מחבירו עליו הראיה, שנאמר 'מי בעל דברים יגש אליהם' – יגיש ראייה אליהם. מתקיף לה רב אשי, הא למה לי קרא, סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא, אלא קרא לכדר"ג... – יש לפרש מהי קושית רב אשי, הלא רואים אנו שסומכוס סובר ממון המוטל בספק – חולקים, והרי שסברה זו נתונה במחלוקת ולכן הוצרכנו לדרש מן הכתוב? אלא כוונת הקושיא, שהכתוב לא משתמע כלל על ממון המוטל בספק אלא על דין ודברים שבין תובע לנתבע, ושם ודאי אין צורך להשמיענו שעל התובע מוטלת חובת ההוכחה. (עפ"י מהר"ם). (ולפי"ז, רב שמואל בר נחמני סבר שניתן לדרוש כתוב זה, שאינו נצרך לגופו, לשאר ממון המוטל בספק. ולר"א לא מסתבר להוציא קרא ממשמעו. ומחלוקתם בדרש הכתוב. וע' ברש"י בגיטין מח סע"ב שהביא קרא ד'מי בעל דברים' על המוציא מחבירו עליו הראיה. ואין מן התימא שנקט דרשת ר"ש בר נחמני).

'שאיין נזקקין אלא לתובע תחילה' – נאמרו על זה כמה פירושים, וכולם אמת לדינא' (ערוך השלחן חו"מ כד, א) – ע' תוס' כאן ובסנהדרין לה; רא"ש; מדכ; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ג תשמו; פוסקים חו"מ כד, א; שבות יעקב קמד; אגרות משה חו"מ ח"א ז.

'אמר אביי: 'חצי נזק' – אחד מארבעה בנזק, ורביע נזק' – אחד משמנה בנזק... אמר רבא: אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמונה בנזק קתני, חצי נזק ורביע נזק קתני...' – אף מכאן סייעתא למה שנתבאר במקום אחר (סוטה דף ה – חוברת ג. וע"ע בקדושין כד – חוברת י) שאביי ורבא נחלקו בכ"מ עד כמה יש לחוש לדקדוק הלשון באוקימתות המשניות והברייתות. שתמיד, מלבד מקום אחד המורה קצת להפך, נמצא שרבא שאל את אביי מצד משמעות הלשון הפשוטה.

– ראה במובא לעיל בדף לו (חוברת טו) שתי שיטות אם בעל הולד משתתף רק כפי יחס השותפות – בעשיית הנזק שבין הולד לפרה (כדברי התוס' כאן), או לעולם אחראים הם במידה שווה כלפי תשלומי הנזק.

דף מז

הערות ובאורים בפשט

'וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו...' – ולמה לא נקטו 'בקוטע ידו של חבירו?' – אמר הגר"ח זצ"ל, לפי שבתבלת חבירו, אין החיוב משום הפסד ממון חבירו, ושאלת השומא שם אינה ענין כלל לנידון בסוגיא ולסברת 'נמצא אתה מכחיש את המזיק'. כי זה ששמין שם אגב כולו, כעבד הנמכר בשוק, הוא דין שומא אחר, השייך לדיני חובל בחבירו, וכמו שמצאנו שומא כזו לענין נדרים וערכין, שהאומר 'דמי ידו עלי' שמין אותו כעבד הנמכר בשוק. וכל הנידון בסוגיא הוא בענין הערכת הנזק וההפסד שנגרם לחבירו. (עפ"י 'חדושי הגר"ח על הש"ס', וכבר האריכו בדברי הרמב"ם שתשלום נזק של

חובל בחברו גדרם 'קנס' — ע' להלן ר"פ החובל. וע"ע: חדושי הגר"ח — הל' טוען; סוף ספר חדושי מרן רי"ז הלוי, במכתב; חדושי ר' אריה ליב מאלין ח"א עה).

'וכן אתה מוצא במזיק שדה של חברו' — כלומר, שהזיק ערוגה אחת בתוך שדה שלו. אבל אם אין לו אלא ערוגה אחת, שמין אותה כמות שהיא, בנפרד, שהרי אמרו הטעם משום 'פרה מעברתא אוזיקתך...!/, ואף כאן 'שדה גדולה הזקתך, שדה גדולה אשום לך'. וכן משמע בתוספות. (חזון איש ב"ק יד, י. וע' להלן נח:).

(ע"ב) 'רבא אמר: כולה רבנן היא, וברשות — שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר, ואפילו נשברו ברוח' — לכאורה נראה שהעיקר חסר מן הספר, שהרי זה כבר שמענו בדברי רבי שבעל

החצר קיבל שמירת הקדירות, ועיקר התירוץ שבעל קדירות אינו מקבל שמירה כלפי בעל החצר?
אכן יש לפרש שמדברי רבא שומעים ממילא דבר זה, מכך שאמר שבעל החצר מקבל עליו שמירת הקדירות אפילו נשברו ברוח — שהרי נזק כזה הוא בא מחמת הנחת הקדר את קדירותיו באותו מקום, (והיא ממש דוגמת המימרא האחרת של רבא, להלן — 'שמירת שורו קבל עליו ואפילו חנק את עצמו'), ואעפ"כ התחייב הלה לגמרי בשמירתם (לפנותם למקום אחר וכדו'), ממילא סברה היא שבעל הקדירות אינו אחראי לנוזקים שעלולים לבוא ע"י הינוקות בעלי חיים מהקדירות. (וכע"ז פרש הרש"ש. ובוה מדויק לשון התוס' להלן מח. ד"ה הכא).
טעם הדבר, לחלק בין קבלת שמירה של בעל החצר לבעל הקדירות, לפי שבעל החצר מצוי שם תדיר, ולכן מן הסתם קיבל עליו השגחת הקדירות, לא כן בעל הקדירות שאינו שם, מסתמא לא קיבל. (עפ"י הרא"ש. ואפשר שבאופן שהנכנס עשוי לשהות שם — מקבל עליו שמירה בסתם, הגם שבעל החצר גם הוא שוהה שם. ואין להקשות א"כ מה טעם הוצרכו (להלן מח.) לטעם דמשום צניעותא מסתלק משם — ש"ל שלא היתה שם כל הזמן, וכשיצאה — הווקה העז. וע' מהר"ם שיף).

'אמר לך, בשלמא מתניתין קתני 'אם הווקה בהן' — שהחלקה בהן הוא, אבל הכא קתני 'אם הווקה' ולא קתני 'בהן' — אכילה הוא דקתני' — פירוש, 'אם הווקה בהן' משמעו מקרה חדש, מלבד הכתוב קודם — 'ואכלתן', אך ללא 'בהן' הרי זה משפט חסר שאינו עומד לעצמו, ומשמע יותר שמתייחס אל האמור קודם לכן. (פשוט)

ציונים וראשי פרקים, לעיון

'פרה שהזיקה — גובה מולדה. מאי טעמא? גופה היא' — התוס' (כאן, ובסנהדרין פ: ס"ד עובר, וביבמות עח. ד"ה אלא) הוכיחו מכאן, וכן פסקו להלכה, ש'עובר — ירך אמו', שאם לא כן, מדוע ייגבה מהולד גם עבור נזק הפרה, והרי שני שוורים תמים שהזיקו, ואבד אחד מהם — האם נאמר שישלם זה הנשאר חלקו וחלק חברו? ודאי מוכח שנחשבים הם כגוף אחד, העובר עם אמו. (וכאילו אבד אבר מאבריה).
ואולם, רבנו תם פסק שעובר — לאו ירך אמו הוא, וזה שגובה מולדה — משום שגם הולד היה שותף עמה במעשה הנזק. (כן באר הר"ן בחולין נח). וצריך לומר ששונה משני שוורים, ששם כל שור הרי הוא מזיק בפני עצמו, ואין האחד מסייע לחברו באותו נזק שהזיק חברו, אבל העובר מסייע באותו נזק שהזיקה הפרה. (שער המלך — גניבה ב, יב. והרש"ש כאן פרש בענין אחר. וע"ע בענינים אלו ובדחתוס' כאן — קהלות יעקב — כתובות יג).

– לעצם דין זה, שפרה שאיננה – גובה מולדה, מבואר מהתוספות שאינו אלא לשיטת ר' ישמעאל, אבל לר' עקיבא ש'החלט השור' והמוזיק והניזק שותפין בו מעת הנזק, אם אבדה הפרה – אבדה לשינהם, ושוב אין המוזיק חייב לשלם חצי נזק מלא מהוולד. (ויש מי שפרש דברי התוס' לכוננה אחרת – תוי"ט. והאחרונים לא הסכימו עמו – ע' תורע"א למשניות; רש"ש; חזו"א).

וכבר עמד ב'פני יהושע', שמדברי הפוסקים אין נראה כן, שפסקו מחד כר' עקיבא ומאידך הביאו דין זה. ושני גדולים כיוונו לדבר אחד, לחלק בין בהמה שהוכחשה משעת הנזק, לפרה שאבדה ונשאר ולדה – ע' שערי ישר ז, כא; חזון איש ב"ק יד, ג, יז.

(ע"ב) 'טעמא דשלא ברשות, הא ברשות לא מיחייב בעל קדירות בנזקי בהמתו דבעל חצר' – דיוק זה, ניתן גם לדייקו בבבא ד'הכניס שורו', ויצא לפי זה שהמכניס שורו ברשות, ונגח את שורו של בעל החצר – פטור. ואכן כך פסק הרמב"ם (נזקי ממון ז,ה). ואולם, התוס' (בסד"ה אימא) כתבו (עפ"י הסוגיא דלהלן) שלפי האמת אינו כן, וחייב לרבי על נגיחת שורו (וכדין חצר השותפין. וע' בחדושי בית מאיר ובחזו"א – ד, א).

והטור (חז"מ שצח) ב'דעת הראב"ד' (שם). וכן הוא לפי הגרסה הכתובה לפנינו. אולם המגיד משנה הגיה בדבריו, כשיטת התוס'. וכן נקט לעיקר בחזו"א ב"ק ד, א) כתב לחלק בין נגיחה, שפטור, לנפל לבור והבאיש מימיו, שבוה הוא מתחייב בנזקי המים. וכבר תמה המ"מ על חילוק זה, והגיה בדבריו. וע' בחדושי הגרנ"ט ('השלם קל) הסבר לדבר.

דף מח

'הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות, בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור... כיון דאית ליה להאיך למלוייה ולא קא מלייה כמאן דכרייה דמי' – התוס' צידדו לומר שגם אדם שחופר בור ברשות חברו, יתחייב בעל החצר בנזקי הבור (וכן שיטתם במק"א, כפי שציין רעק"א).

(וכן פרש ב'משך חכמה' (משפטים כא, לג) את פשטות הכתוב 'כי יפתח איש בור... – פירוש: ברשותו של אדם אחר – ... בעל הבור ישלם', ולא החופר, כי הרי עליו מוטל למלאותו).

והרמב"ן (מלחמות ה' – דף לא) חולק (וע"ש במצויין). ולשיטתו יש לפרש שחיובו של בעל הבור כאן על זה שהפקיר רשותו, שבכך כאילו הוציא בור מרשותו לרשות הרבים, כי מה לי חופר בור ברה"ר, מה לי יוצר רה"ר עם בור כאחת. (עפ"י אמרי משה כטו). ופרש שהתוס' לשיטתם שאין מחייבים על הפקרה כעשיית בור, ולכן כתבו לחייב מצד שהוא ממונו. וע' דרך נוספת בבאור שי' התוס', הרמב"ן והרמב"ם ב'בית ישי' – עט. וע"ע אג"מ חז"מ ח"א קא קב).

– יש שהוכיחו מכאן שהחופר בור ברשות חברו, אין יכול הלה לחייבו למלאותו, אלא די בתשלום דמי הנזק ותו לא, שהרי משמע כאן שאין חובת המילוי מוטלת על בעל השור המזיק. (ע' שיטה מקובצת – ב"מ ה. והביאו בהגהות 'אמרי ברוך' – חז"מ צה והעיר מזה על שיטת הש"ך (עפ"י הראב"ד) שם סקי"ח).

ויש מי שדחה בכמה אופנים: גם אם נאמר שחייב המזיק למלאותו, הרי נותנים לו שהות לדבר, ועד אותו זמן, בעל החצר הוא האחראי לנזקי הבור, כי הרי הוא 'בעל הבור'. ועוד יש לדחות הראיה ולחלק בין אדם שחפר בעצמו ובין ממונו שחפר. ועוד י"ל שמדובר בסתם, שלא תבע בפירוש למלאו, שאז כולם מודים שחיובו אינו אלא תשלום ממונו. (עפ"י שבט הלוי ח"ד רל).